

Висновки. Провідні освітні заклади мусять зосередитися на дослідженні й розробці стратегій, що спрямовані на інновації та безперервний розвиток. Необхідно дати відповіді на такі питання: які бар'єри уповільнюють засвоєння інновацій в освітніх закладах? Які стратегії використовують навчальні заклади для того, щоб подолати ці бар'єри? Які стимули для заохочення інновацій? Відповіді на ці запитання можуть підвищити шанси на те, що майбутні інвестиції в онлайн-освіту підвищать її педагогічну і, як наслідок, економічну ефективність, а також покращать освітні перспективи студентів в умовах глобальних економічних перетворень.

Література

1. Massive open online course [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Massive_open_online_course.
2. Online Learning Trends in Private-Sector Colleges and Universities. – March 2011. – By Jeff Seaman, Ph.D. Co-Director, Babson Survey Research Group, Babson College.
3. Coursera [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Coursera>.
4. Cetron, M. J. 50 trends shaping the future. M. J. Cetron, & O. Daview // Special Report Published by the World Future Society. – 2003/
5. Тоффлер Э. Шок будущего : пер. с англ. / Тоффлер Э. – М. : АСТ, 2002. – 557 с. – (Philosophy).

УДК 330.341.2

Д. І. Кущенко, аспірант кафедри менеджменту ЗЕД
Академії митної служби України

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОДЕРНІЗАЦІЇ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Проаналізовано стан і вплив інноваційних технологій на роботу митних органів України та зарубіжних країн. Розроблено стратегічні методи покращення роботи митних органів України.

Проанализировано состояние и влияние инновационных технологий на работу таможенных органов Украины и зарубежных стран. Разработаны стратегические методы улучшения работы таможенных органов Украины.

The state and the impact of innovative technologies on the work of the customs authorities of Ukraine and foreign countries. Developed strategic methods to improve the work of customs authorities of Ukraine.

Ключові слова. Інноваційні технології, електронна митниця, інновації, електронна нервова система, інформаційна система Sofix.

Вступ. У сучасних умовах для ефективної роботи державних інституцій загалом та митних структур зокрема потрібно мати потужну інноваційну підтримку у вигляді якісно побудованої системи інноваційно-аналітичного забезпечення. Цього можна досягнути створенням адекватної за функціональними ознаками системи інноваційних модулів, тобто новий етап розвитку митних систем неможливий без адекватного впровадження передових досягнень. Електрон-

© Д. І. Кущенко, 2013

ному бізнесу, торгівлі та електронним зовнішньоекономічним документам повинна відповідати інформаційно-комп'ютерна митна служба. Одна з основних ознак сучасної державної влади – інформаційно-інтелектуальний характер, він виявляється в тому, що будь-які процеси організації потребують інноваційного забезпечення, наявності повних і достовірних відомостей про об'єкт і середовище, в якому він перебуває, інформація забезпечує життєздатність органів державної влади.

Упровадження автоматизованих інноваційних систем, які забезпечують підтримку процесів обробки митних документів, на практиці дозволяє стандартизувати більшість функцій, тим самим знижуючи можливість посадових осіб митниць суб'єктивно приймати рішення, і перевіряти їх у режимі реального часу вищою митною адміністрацією. Вдосконалення митної системи на базі інноваційних митних технологій сприяє формуванню таких відносно нових для митниці напрямів, як інформаційно-електронна митниця та міжнародний інформаційний обмін. З розширенням зовнішньоекономічних відносин України та подальшим збільшенням обсягів зовнішньоекономічних операцій різко зріс потік та масштаби митної інформації. Тому зростала роль системи автоматизації митного оформлення, контролю за ввезенням автотранспортних засобів на територію України, доставкою в митниці призначення підакцизних товарів.

Інформаційною базою роботи виступили матеріали, зібрані на митниці, нормативно-правові акти, які регламентують дане питання, вітчизняні та іноземні періодичні видання. Тлумачення напрямів даного питання знайшло відображення у працях вітчизняних (В. Плескач, Т. Затонацька, І. Письменний, П. Пашко, О. Новосад, Т. Корнева, Н. Єсепчук, О. Гриценко, І. Бережнюк) та зарубіжних дослідників (П. Афонін, С. Барамзін, О. Грачов, Є. Додін, О. Єршов, М. Макінтайр, К. Мікалопулус, Л. Абалкін, Т. Асланов, О. Бузгалін).

Постановка завдання. Мета статті – аналіз упровадження існуючих інноваційних митних технологій, програмних продуктів і автоматизованих систем, обробки електронних декларацій у відділах митної статистики, а також визначення напрямів удосконалення наявних технічних засобів і програмного забезпечення; дослідження впливу новітніх технологій на ефективну роботу митних органів.

Результати дослідження. У даний час інноваційні технології є одним з найважливіших факторів, що впливають на формування сучасного суспільства. Вони стають усе більш важливим стимулом розвитку всіх галузей економіки. Тому впровадження сучасних технологій у повсякденній митній практиці стало нагальною потребою сучасності.

Стрімкий розвиток науки й техніки зумовлює підвищення ролі й рівня розвитку інформаційних технологій у митній системі. Модернізація митної служби має охоплювати кожен з рівнів її функціонування: нормативний – оптимізація нормативної бази у сфері митної справи, структурний – реформування організаційної структури, технічний – модернізація засобів митного контролю, митної інфраструктури та митних технологій у цілому, особистісний – удосконалення кадрових процедур, управлінської та організаційної культури тощо. Доведено, що метою модернізації митної служби є вирішення подвійного завдання – створення умов інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та ефективного захисту економічних інтересів України. Інноваційними ресурсами управління виступають певні відомості, дані, оформлені таким чином, щоб забезпечувати зручність ухвалення рішень у галузі цільової діяльності. Потреба в інформації різних суб'єктів і ланок управління неоднакова і визначається перш за все тими завданнями, які виконує в процесі управління той або інший суб'єкт, той або інший керівник, працівник управлінського апарату.

Перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на узгодження системи державного управління з вимогами ефективної моделі економічного зростання. У цей час у центрі уваги має бути не стільки створення додаткових напрямів реалізації, скільки реорганізація та уточнення функцій вже існуючих, а саме забезпечення структурної повноти механізму державного управління, системної взає-

модії між його елементами, підвищення професійної компетенції управлінських кадрів. Значне місце в цьому процесі повинні відігравати нові підходи до формування інноваційної стратегії на основі використання кращих зразків світового досвіду в цій сфері [1, 56].

Нині головною метою інноватизації митної системи України є створення інформаційної інфраструктури на основі сучасних інформаційних технологій, програмних, технічних засобів та високошвидкісних наземних каналів зв'язку з урахуванням світових досягнень у цій сфері, спроможної забезпечувати інформаційну підтримку основних напрямів діяльності митної служби України, сприяти виконанню комплексу найважливіших поточних і перспективних завдань митних органів. Одним із пріоритетних напрямків інформатизації митної справи є не тільки ведення митної статистики, а й формування аналітичних матеріалів з питань зовнішньоекономічної діяльності України та надання на її базі відповідних пропозицій Уряду країни з метою вжиття належних заходів тарифного та нетарифного регулювання [2, 12].

Інновації в митній сфері можна схематично поділити на такі складові: технічне забезпечення, організаційно-правова сфера та соціальна складова. Технічне забезпечення – провідний механізм у сфері забезпечення інноваційної політики митних органів. Саме вона своєю реалізацією формує підвищення продуктивності роботи митниць.

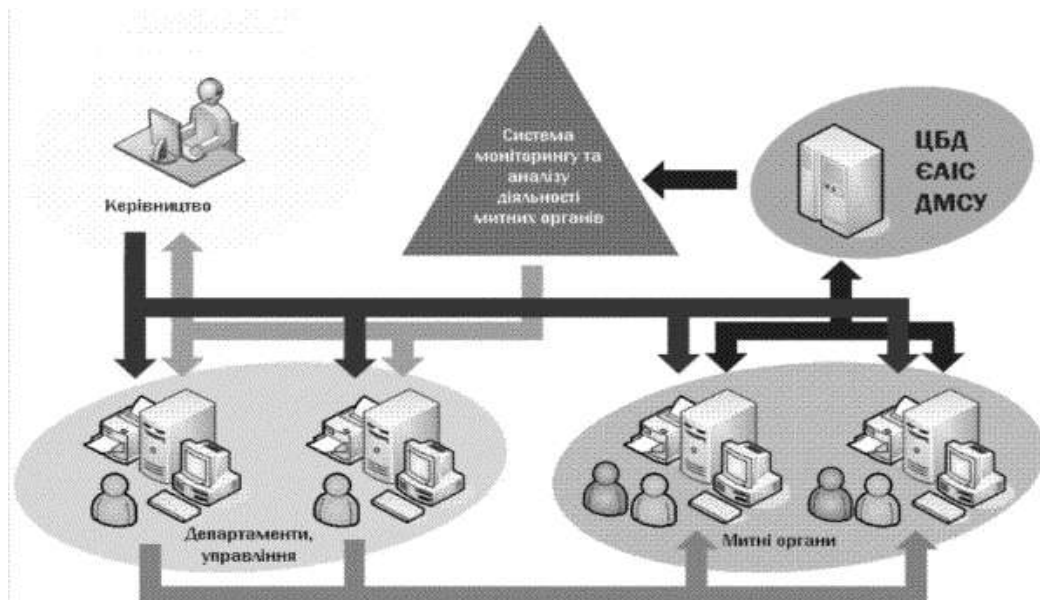

Рис. 1. Технологія формування інформації для системи моніторингу та аналізу діяльності митних органів [4, 67]

Розробка проекту “Електронна митниця” (eCustoms) стартувала у 2005 р. За чотири роки (2005–2009) у Держмитслужбі було створено технологічне підґрунтя для її функціонування: вдосконалено відомчу електронну пошту і телекомунікаційну мережу, введено в дію відповідні сервери та розроблено комплексну систему захисту інформації. Законодавчою підставою для подальших кроків у цьому напрямі стало розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. “Про схвалення концепції створення багатофункціональної комплексної

системи “Електронна митниця”. Побудова комунікаційного суспільства за моделлю “Електронна Україна”, а саме “Електронна митниця”, – це важлива, але не кінцева мета. Сучасне інформаційне суспільство і суспільство, побудоване на знаннях, окрім технологічного, набуло багато вимірів: гуманітарного, культурологічного, освітньо-наукового та ін. На жаль, цілісної моделі такого суспільства, власної економіки знань та індустрії інтелектуальних інформаційних технологій на основі фундаментальної науки і освіти в державній політиці України немає, тоді як значний інтелектуальний потенціал країни не використовується [3, 1].

Інформація відіграє важливу роль у процесі організації роботи митних органів. Визначення наявних ресурсів, резервів, вивчення потенційних можливостей кожного працівника, правильна розстановка сил та вибір найбільш ефективного шляху виконання поставлених завдань – така організаційна діяльність вимагає постійного детального аналізу різноманітних даних. Одне із завдань, що стоять перед митними органами, – прискорення товарообігу, збільшення пропускнуної спроможності пунктів пропуску, скорочення непродуктивних простоїв транспортних засобів і затримок товарів. Окремими правовими актами митного відомства встановлені нормативи для працівників на проведення тих чи інших операцій або дій, які обчислюються в хвилинах і годинах [5, 133].

Поки що очевидно, що інноваційні технології переймають на себе все більш важливу роль у сучасній митній адміністрації (пріоритети, очікування, досвід, здібності й ресурси індивідуальної митниці адміністрації змінюються значно). Використання інноваційних систем у діяльності митних органів сприяє виконанню багатьох завдань, пов'язаних з ефективним митним адмініструванням. Серед цих завдань можна виділити такі:

- спрощення і прискорення митного оформлення та митного контролю, в тому числі за рахунок використання електронної форми декларування, впровадження експериментальних технологій митного оформлення;

- використання системи управління ризиками;

- накопичення інформації про учасників зовнішньоекономічної діяльності та інших осіб, якщо таке накопичення передбачене в порядку, встановленому законодавством;

- ведення баз даних, реєстрів осіб, що працюють у галузі митної справи;

- оперативний інформаційний обмін з іншими органами державної влади і зарубіжними органами в порядку й на умовах, установлених законодавством.

Розглядаючи це питання, доцільно зробити певний екскурс щодо впровадження інноваційних технологій у певному ряді країн. На мою думку, слід розглядати ті країни, в яких за відсутності достатніх умов створено доволі розвинуті інформаційні системи, які оптимізують діяльність усієї митниці загалом. Почнемо аналіз із програми впровадження такої інформаційної системи, як Sofix. Визначена міжнародним співтовариством стратегія розвитку митних органів полягає в усуненні адміністративних і технологічних перешкод, таких, що викликають втрати часу і матеріальних ресурсів у процесі митного оформлення та контролю вантажів, що перетинають кордони держав [5, 2]. Особливого значення набуває функціональність спеціальних інформаційних систем, що використовуються в митних органах. Sofix забезпечує автоматизовану обробку: зведених відомостей; операцій митних складів; декларацій; способів урегулювання прав і обов'язків митних органів. Електронні логістичні послуги виходять з принципу “єдиного вікна” (Single Window): всю потрібну інформацію можна вводити в інформаційну систему тільки один раз, і вона негайно потрапляє до всіх зацікавлених учасників системи, перш за все до органів контролю на кордоні. Система “єдиного вікна” об'єднує в єдине інформаційне середовище дані всіх контрольних органів та інших учасників перевезення (декларантів, транспортних компаній, логістичних операторів і т. д.).

Відповідно підвищується надійність інформації та знижується час на її передачу й обробку. Система електронного документообігу у сфері міжнародних економічних відносин як стандарт електронного обміну документами використовує EDI (Electronic Data Interchange), який пред'являє до неї такі вимоги:

- дотримання єдиного синтаксису обміну даними;
- забезпечення можливості вибору елементів даних;
- використання єдиного формату, в якому ці елементи постають у повідомленнях і файлах [5, 45].

Координація роботи всіх учасників системи електронних логістичних послуг можлива тільки за регламентного визначення їх взаємодії на всіх рівнях: федеральному, регіональному і на рівні служб у місцях прикордонних переїздів. Природно, необхідне й технічне забезпечення такої взаємодії: сучасні комп'ютерні мережі і програмне забезпечення відповідно до міжнародних стандартів електронних документів [6, 123]. Однією з умов успішного вдосконалення діяльності митної служби України є ретельне вивчення зарубіжного досвіду практичної організації діяльності митних органів, правових форм її регламентації, тобто зарубіжного митного законодавства. Метод порівняльного аналізу допомагає виявити об'єктивні тенденції функціонування сучасних митних служб, дає можливість сформулювати й запропонувати можливі варіанти розвитку митної системи України в умовах реформування державного управління. В умовах активізації євроінтеграційних та глобалізаційних процесів виникає необхідність імплементації досвіду високорозвинутих країн у систему державного управління. Зробивши певний аналіз, ми можемо дійти одного висновку: якщо спиратися на досвід Великобританії в модернізації управлінських процесів, можна досягнути грандіозних результатів у формуванні нової митної політики. Далі розглянемо досвід України в обміні інформацією з іншими іноземними країнами [6; 10].

Доцільно запропонувати дві стратегії, які підкріплюють одна одну і в майбутньому забезпечать розбудову інноваційних процесів на митницях.

Перша стратегія розвитку може вибрати традиційний шлях копіювання досвіду розвинених країн та послідовного проходження відповідних фаз: комунікаційне суспільство, інформаційне суспільство і суспільство, побудоване на знаннях.

Друга стратегія може базуватись на цілісності усіх трьох фаз розбудови національного інноваційного сегмента і передбачати такі кроки:

- 1) прискорення розвитку першої фази шляхом залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій (охоплення органів державного управління та провідних державних інституцій засобами комунікаційного суспільства, як-от "Електронна митниця");

- 2) одночасна мобілізація в єдиному комплексі національної науки, освіти, промисловості, гуманітарної сфери, бізнесу на пріоритетний розвиток наступних двох фаз – інформаційне суспільство, потім розробка інформаційної системи митниць. Ця стратегія для України допомогла б побудувати інформаційне середовище, на базі якого розвиватиметься інформаційно забезпечена робота митниць [7, 3].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновки, що при використанні та впровадженні істотно нових технологій відбудеться таке:

- істотно скоротяться витрати часу і витрати суб'єктів господарювання завдяки обміну інформацією між заявником митного режиму і митним органом через електронні канали зв'язку в режимі реального часу, і не буде потреби в особистій присутності представника на пункті митного оформлення;

- прискориться процес митного оформлення товарів, оскільки митна декларація перевірятиметься за допомогою програмних засобів;

– митне оформлення буде прозорим, оскільки не впливатиме людський чинник (контакт між інспектором митниці і представником заявника митного режиму);

– митний контроль експортер пройде без надання товару і декларації на паперовому носіїві. Це посприє скороченню часу на оформлення вантажу до 15 хвилин, виключить особистий контакт декларанта й інспектора, бо декларації перевіряє комп'ютер.

Комп'ютеризація системи митного управління не повинна розглядатися лише як технічне оснащення робочих місць державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування сучасним обладнанням. Ідеалом комп'ютеризації повинна стати розбудова “електронної нервової системи митниць”. Концепція “електронної нервової системи” має значні концептуальні можливості щодо аналізу шляхів підвищення ефективності інформатизації органів державного управління та місцевого самоврядування. Вона дозволяє розглядати інформатизацію як процес значно складніший, ніж створення простої комп'ютерної мережі. При цьому вузьким місцем розбудови “електронної нервової системи” є паперово-електронне дублювання документообігу, що утруднює перебіг адміністративних процесів [8, 143]. Негативні наслідки зазначеного дублювання виявлятимуться тим більше, чим більше буде комп'ютеризовано процедури адміністрування. Потрібно повністю відмовлятися від паперових документів там, де відбувся перехід на електронні форми. Комп'ютеризація митного управління істотно переструктурує професійну діяльність державних службовців та посадових осіб митних органів, розвантажуючи їх, насамперед, від рутинної та стереотипної діяльності, вивільняючи робочий час і створюючи умови для зосередження на творчих аспектах публічного управління. При цьому ускладнення соціуму на постіндустріальній стадії розвитку різко підвищує вимоги до креативного потенціалу державних службовців порівняно з індустріальною стадією розвитку суспільства та державного управління. Електронна система декларування створюється для того, щоб зробити управління на митницях більш ефективним, прозорим і легітимним, а також впровадити публічні послуги, забезпечені різноманітними новими можливостями. У сучасних демократіях відповідальність та владне регулювання поділено та розподілено між різними структурами уряду, а електронна митниця має впровадити роботи усіх цих структур державної митної служби. Не менш важливим аспектом є надання вичерпної інформації про діяльність митних органів, що, безперечно, сприятиме зростанню суспільної довіри, без якої неможлива ефективна діяльність держави в цілому [9, 144].

Орієнтація України на створення інноваційного сегмента державних органів та інтеграцію в Європейський Союз передбачає дотримання нових вимог ЄС до сфери інформаційної політики та інформаційної безпеки. Для того щоб Українська Держава увійшла у світовий інформаційний простір на рівноправній основі, потрібно зміцнювати прямі й зворотні зв'язки між митницями і суспільством, розв'язати чимало проблем для забезпечення ефективного розвитку національної інформаційної інфраструктури, створення інформаційно-аналітичних систем митних органів, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів. Перешкоди для розвитку в Україні системи електронного декларування такі: обмеження поширення Інтернету, недосконалість законодавчої бази, недостатнє фінансування процесу інформатизації, консерватизм і бюрократизм чиновників. Нині влада неспроможна повною мірою поширювати інформацію про свою діяльність та координувати роботу митниць.

Висновок. Стратегія розвитку суспільства у світі однозначно засвідчує, що перемоги досягають ті структури, які накопичують і вміло використовують інновації. Збирання й обробка великих обсягів інформації на теперішній час можлива тільки із застосуванням інноваційних технологій, які реалізуються шляхом створення комплексних систем. Зараз дуже

актуальне дослідження використання інноваційних технологій у Державній митній службі України. Запропоновані нововведення потрібні для координування напрямків розвитку митних органів України, які мають ґрунтуватися на інноваційних технологіях та в основному відповідати принципам механізмів і діяльності реалізації митних служб провідних країн світу, базуватися на міжнародних конвенціях і рекомендаціях.

Проведене дослідження з питань розгляду національної та міжнародної інноваційної бази митної служби, відповідних договірно-правових документів, порівняльного аналізу у сфері зовнішньоторговельної політики, зарубіжних країн, зокрема ЄС та України, дозволяє зробити ряд узагальнень щодо основних особливостей узгодженого регулювання зовнішньої торгівлі, формування нової системи інноваційних модулів і виділити пріоритетні завдання стосовно інтеграції України в дану систему.

Ще раз підкреслимо, що інформаційні системи є тим вагомим інструментом, який створює навантаження на керівну систему митних органів. У першому розділі було розкрито базисні напрямки розвитку інноваційних систем на митницях України в порівнянні із зарубіжними. Можна констатувати, що вони перебувають на значно нижчому рівні. Усі системи, які створюватимуться в майбутньому, мають ґрунтуватися на нових технологіях та відповідній сучасній матеріальній базі, що дозволить побудувати модернізовану багаторівневу систему, забезпечену комплексною системою захисту інформації. Така робота потребує тривалого часу і значних капіталовкладень.

Виконання роботи на адекватному сучасним вимогам рівні зумовило потребу теоретичного і практичного аналізу існуючого стану, тенденцій, динаміки розвитку інноваційних технологій у митній службі та пошук нових підходів до вдосконалення системи організації управління на митницях України, як у широкому світогосподарському контексті, так і в аспекті забезпечення стабільного економічного розвитку нашої країни.

Література

1. Ершов А. Д. Международные таможенные отношения / А. Д. Ершов. – Спб. : РИО РТА, 2000. – 23.
2. Гуляйкін О. Н. Поглиблення взаємодії держав – учасниць СНД у сфері митної статистики / О. Н. Гуляйкін // Митниця. – 2009. – № 3. – С. 12–13.
3. Барамзин С. В. Управление качеством таможенной деятельности : учебник / С. В. Барамзин. – М. : РИО РТА, 2004.
4. Корнева Т. Державний контроль та нагляд у сфері митної справи / Т. Корнева // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 1.
5. Єдинак Т. С. Постмитний аудит як фактор забезпечення економічної безпеки країни: зарубіжний досвід та українська перспектива / Т. С. Єдинак, В. Ю. Єдинак // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – № 4.
6. Додин Е. В. Рамочные стандарты безопасности и упрощения глобальной торговли / Е. В. Додин // Митна справа. – 2005. – № 4.
7. Афонин П. Н. Система таможенного оформления Sofix / П. Н. Афонин, Е. А. Степанова // Материалы международной конференции, 2010.
8. Бережнюк І. Г. Структура інституціональних механізмів у системі управління митною справою / І. Г. Бережнюк // Вісн. Акад. митної служби України. – 2002. – № 3.
9. Гриценко О. В. Шлях до інформаційного суспільства: європейський досвід України / О. В. Гриценко // Вісник Донецького національного ун-ту економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2009. – № 3.